

Äraelamist võimaldava töötasu mõiste ja praktika

Sissejuhatus

Äraelamist võimaldav töötasu on määratletud kui „sissetulek, mis võimaldab töötajale elementaarset, kuid sotsiaalselt vastuvõetavat elatustaset“ (Ühendkuningriigi äraelamist võimaldava töötasu komisjon). Alates 1990ndatest on korraldatud äraelamist võimaldava töötasu kampaaniaid, et suurendada väiksepalgaliste töötajate töötasu. Nendes algatustes arvatatakse elementaarset elatustasemeks vajalik sissetulek, võttes arvesse riiklike hüvitiste praegust taset. Tavaliselt arvatatakse see sihtrühmadelt saadud representatiivse kodanikusisendi alusel, kasutades miinimumsissetuleku standarduuringute meetodeid. Nende harjutuste eesmärk on kajastada sotsiaalset konsensust seoses standardse „kaupade ja teenuste ostukorviga“, mida iga leibkond ostab. Sel viisil arvatatud äraelamist võimaldav töötasu on alati kõrgem kui vastav seadusega ettenähtud miinimumpalk.

Seni on äraelamist võimaldava töötasu kampaaniaid korraldatud peamiselt vähestes inglise keelt kõnelevates riikides, kus on liberaalne turumajandus. Euroopas on selles valdkonnas esirinnas Ühendkuningriik, kus üle 4000 tööandja on saanud äraelamist võimaldava töötasu sihtasutuselt vastava akrediteeringu. Need tööandjad on võtnud kohustuse maksta kõigile töötajatele, sh lepingulistele töötajatele, kes töötavad regulaarselt nende ettevõttes, äraelamist võimaldavat töötasu, mis on 26% kõrgem kui Londoni töötajatele seadusega ettenähtud miinimumpalk.

Poliitikataust

Äraelamist võimaldava töötasu kampaaniate eesmärk on juhtida tähelepanu seadusega ettenähtud miinimumpalga ebapiisavusele. Enamik ELi liikmesriike (22) on kehtestanud kohustusliku miinimumpalga ning see on poliitikakujundajate ja laiema üldsuse sõnul kasulik meede. Üha enam tunnustatakse, et mõistlikult kasutades avaldab miinimumpalk tööhõivele vähe (või ei avalda üldse) traditsioonilises majandusteoorias prognoositud

negatiivset mõju. Näiteks on töötuse tase Saksamaal pärast kohustusliku miinimumpalga kehtestamist 2015. aastal juba niigi madalalt tasemelt jätkuvalt vähenenud. Et aga seadusega ettenähtud miinimumpalk on kehtestatud ettevaatlikel alustel, ei paku see palga saajatele sageli elementaarset ja inimväärset elatustaset. Selle tulemusena nõutakse väiksepalgaliste töötajate palga- ja sissetulekutoetuste suurendamist kooskõlas 2017. aastal väljakuulutatud Euroopa sotsiaalõiguste samba õiglase töötasu sätetega. See on suurendanud ka ametiühingute poliitilist huvi ELi miinimumpalga kehtestamise koordineerimise vastu, ehkki ELil puudub õiguslik pädevus seoses palkadega. Äraelamist võimaldava töötasu pooldajate arvates on vaja rohkem teha, et kaotada lõhe miinimumpalga ja äraelamist võimaldava töötasu vahel.

Peamised järeldused

- Äraelamist võimaldava töötasu kampaaniad toimusid viies riigis, sealhulgas kahes praeguses liikmesriigis: Ühendkuningriik, Iirimaa, Kanada, Uus-Meremaa ja Ameerika Ühendriigid. Aruandes analüüsitakse ka teistes riikides, eelkõige Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikides praegu inimväärse või äraelamist võimaldava töötasu teemal toimuvaid kampaaniaid ja poliitikaarutelusid.
- Kaasaegsed äraelamist võimaldavad töötasu kampaaniad saavad sageli alguse suurlinnades, kus on suhteliselt suured elamiskulud (eelkõige eluasemekulud) ja kus enamiku töötajate palgamäärad ei suuda sammu pidada reaalse elukallidusega. Ühendkuningriigis kehtestas äraelamist võimaldava töötasu komisjon kaks äraelamist võimaldava töötasu määra – ühe Ühendkuningriigi jaoks ja teise, kõrgema, Londoni jaoks.
- Äraelamist võimaldava töötasu määrad on alati kõrgemad kui asjaomased seadusega ettenähtud miinimumpalgad; esitatud näidetes on need 15–80% kõrgemad.

- Äraelamist võimaldava töötasu võib kehtestada erinevas vormis. USAs võetakse vastu õiguslik määrus, millega kohustatakse teatud linna või piirkonna ettevõtjaid, kes osalevad riigihangetes või saavad raha avalikult sektorilt, maksma oma töötajatele ametlikult kehtestatud äraelamist võimaldavat töötasu. Muudes riikides rakendatakse äraelamist võimaldava töötasu vabatahtlikku skeemi, kus mitmeliikmeline asutajafond akrediteerib vastavat soovi avaldanud tööandjad, viib läbi seotud uuringuid ja ajakohastab korrapäraselt äraelamist võimaldava töötasu määra.
- Mõlemas näites maksab äraelamist võimaldavat töötasu vaid väike osa tööandjatest, erinevalt seadusega kehtestatud miinimumpalgast, millega seatakse kõigile tööandjatele õiguslik kohustus. Ühendkuningriigi edukat äraelamist võimaldava töötasu kampaania tulemusel said palgatõusu hinnanguliselt 120 000–150 000 töötajat; alla 3% töötajatest teenib äraelamist võimaldavast määrast vähem. Kaudselt saavad ka teised töötajad äraelamist võimaldava töötasu „normist“ kasu, sest seda kasutatakse võrdlusalusena palgaläbirääkimistel ja seda pakuvad töötajatele ka akrediteerimata tööandjad.
- Üksnes vähestes riikides piisab miinimumpalgast, et töötaja ületaks vaesuspiiri ilma riigi hüvitisteta. Need hüvitised on muutunud äraelamist võimaldavat töötasu rakendavates riikides, näiteks Ühendkuningriigis, väikse sissetulekuga leibkondade toetamisel viimase põlvkonna eluajal üha olulisemaks. Selliste hüvitiste vähendamise kavad avaldavad suuremat survet palkadele, millest kaetakse siis väiksepalgaliste leibkondade sissetulekuvajadused.
- Need algatused rõhutavad suuri piirkondlikke erinevusi elukalliduses, kusjuures suurlinnapiirkondades on toimetulek eriti raske. Võimalikud poliitikameetmed võiksid hõlmata riikliku palga alammäära kehtestamist suure elukallidusega piirkondades, sarnaselt Londoni kaalumistegurile, mis tõstab paljude Londoni töötajate palgataset, peamiselt avalikus sektoris.
- Kõigi äraelamist võimaldava töötasu kampaaniate keskmes on äraelamist võimaldava töötasu määr, mis on tavaliselt tunnitasu; kuid üks töötasu määr ei saa katta eri piirkondades erinevates leibkondades elavate ja erineva töögraafiku alusel töötavate inimeste sissetulekuvajadusi. Äraelamist võimaldava töötasu kampaaniad aitavad siiski kaardistada suuri erinevusi sissetulekus ja palgas, mida on vaja elementaarse, kuid inimväärse elatustaseme jaoks; need on väärtuslik alternatiivne andmeallikas ka sissetuleku piisavuse ametlike hinnangute jaoks erinevate leibkonnatüüpide lõikes.
- Kuigi äraelamist võimaldava töötasu kampaaniaid on korraldatud vähe, on need siiski mõjutanud riiklike miinimumpalgasüsteeme. Eeskätt tuleks mainida Ühendkuningriigi valitsuse otsust kujundada üle 25 aasta vanuste isikute riiklik miinimumpalk ümber „riiklikuks äraelamist võimaldavaks töötasuks“. See peaks ulatuma 2020. aastal 60%-ni mediaantöötasust.
- Töötasu alammäärad on lihtsad poliitikameetmed ja eeldatavasti ei lahenda üksi töötajate vaesust; need meetmed täiendavad kollektiivläbirääkimisi, mis võivad tagada kõrgemad palgamäärad konkreetsetes sektorites. Väiksepalgalistel leibkondadel on ka väiksem tulumaksumäär, palgatoetuste vormis makstavad riiklikud hüvitised, eluaseme- ja lapsetoetused ning muud tervishoiu- ja haridustoetused. Äraelamist võimaldava töötasu arvutustes võetakse arvesse neid leibkondadele makstavaid erinevaid toetusi ning rõhutatakse elamumajanduse, tööturu ja sotsiaalhoolekande ühispoliitika tähtsust, et tagada kõikidele töötavatele leibkondadele elementaarne ja inimväärne elatustase.

Poliitikasoovitused

- Äraelamist võimaldava töötasu algatused on elavdanud avalikku arutelu väikeste palkade üle riikides, kus palgamäär on madal ja palgavaesus kõrge.
- Äraelamist võimaldav töötasu keskendub elukallidusele, mitte tööjookuludele. Äraelamist võimaldava töötasu kampaaniaid algatatakse sageli riikides, kus elustandardit ohustavad üha kasvavad kulud, millega sageli kaasneb põhikaupade ja -teenuste, näiteks eluaseme ja lapsehoiu sotsiaalse pakkumise kahanemine.

Lisateave

Aruanne *Äraelamist võimaldava töötasu mõiste ja praktika* on kättesaadav aadressil: <https://eurofound.link/ef18064>

Teadusjuht: John Hurley

information@eurofound.europa.eu